

ምዕራፍ ሓደ ስርዓት ዴሞክራሲ

ዕላማታት እዚ ምዕራፍ፡-

ተምሃሮ ነዚ ምዕራፍ 'ዚ ምስተምሃርኩም፡-

- መሰረታዊ መትከላት ስርዓት ዴሞክራሲ ትፈልጡ፡፡
- ዴሞክራሲያውን ሰብአውን መሰላት ውልቀን ጉጅለን ትግንዘቡ፡፡
- ተግባራት ፌዴራላውን ክልላውን መንግስታት ትርድኡ፡፡
- አመላውራ አካላት ስልጣን መንግስቲ ትግንዘቡ፡፡
- ረብሓ ፍልልያት አከህኦአኢልካ ምንባር ትርድኡ፡፡
- ኢትዮጵያ ንግግራት አፍሪካ ዘወፊያቶ አስተዋፅኦ ትፈልጡ፡፡

1.1 መትከላት ስርዓት ዴሞክራሲ

1.1.1 ነፃ ንሕንሕ ፖለቲካዊ ስልጣን

- ነፃ ንሕንሕ ፖለቲካዊ ስልጣን ማለት እንታይ ማለት'ዩ? ረብሕኡ'ኸ እንታይ' እዩ? ሓደ መትከል ስርዓት ዴሞክራሲ ምህላው ነፃ ውድድር ፖለቲካዊ ስልጣን እዩ፡፡ ነፃ ውድድር ፖለቲካዊ ስልጣን እንትብሃል ብቐዳምነት ዘመላኸቶ መንግስታዊ ስልጣን ንምሓዝ እንተወሓዱ ክልተን ልዕሊ ክልተን ዝኾኑ ፖለቲካዊ ፓርቲታትን (ውድባት) ምስ ዝኾነ ፖለቲካዊ ፓርቲ ዘይወገኑ ውልቀሰባትን ንሕገ መንግስቲ አኸቢሮም ንመረፃ ክነሓንሑ ከምዝኸእሉ'ዩ፡፡

እዚ'ውን እቲ ዝመርፅ ህዝቢ ስልጣን ክሕዘሉ ንዝደልዮ ፓርቲ ወይ ውልቀሰብ ብምሉእ ነፃነት ንኸመርፅ ዘኸእሎ ምቕው ኩነታት ምህላው ዘመላኸት'ዩ፡፡

ህዝቢ ቅድሚ መረፃ ይኹን ኣብ እዋን መረፃ ንዝደልዮ ፓርቲ ንኸይመርፅ ዘፍርሖን ኣብ ምድማፅ ዘዕንቅፎን ዝኸነ ፀገም ንኸየጋጥሞ ኣድላዩ ጥንቃቄን እኹል

ምድላውን ክግበር ይግብኡ። ኩሎም ተወዳደርቲ ፓርቲታት ኾነ ውልቀ ሰባት ንዘድምፅ ህዝቢ ቐሪም ምዝርራብ ይኸእሉ። ኮይኑ ግና ባእስን ግርጭትን ዘለዓዕሉ ዘረባታት ምክያድ ፍፁም ክልክል'ዩ። የግዳስ መሪቲ ወይ መድመፅቲ ኮነ ተወዳደርቲ ፓርቲታት ነንባዕሎም ምክብባርን እቲ ካሊእ ናይቲ ሓደ ፖለቲካዊ ኣረኣኢያ ምኸባርን ምክእኣልን ንክርእዩ ትፅቢት ይግበረሎም።

መልመዲ - 1

ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ሓፂር መልሲ ሃብሉም ።

1. ነፃ ንሕንሕ ፖለቲካዊ ስልጣን ንስርዓት ዲሞክራሲ ቀንዲ መሰረታዊ መትከል ዝኹነሉ ምኸንያት እንታይ'ዩ?
2. ነፃ ንሕንሕ ፖለቲካዊ ስልጣን ምክያድ ዘድለዩሉ ምኸንያት እንታይ 'ዩ? እንታይ ረብሓኽ ኣለዎ?

1.1.2 ልዕልነት ሕጊ

- ልዕልነት ሕጊ እንትንብል እንታይ ማለትና'ዩ?
- ልዕልነት ሕጊ እቲ ሓደን ቀንዲን መሰረታዊ መትከል ስርዓት ዲሞክራሲ'ዩ ዝበሃለሉ ምኸንያት እንታይ'ዩ?

ልዕልነት ሕጊ እቲ ካሊእ መሰረታዊ መትከል ስርዓት ዲሞክራሲ'ዩ። እዚ መትከል 'ዚ ስርዓት ዲሞክራሲ ደው ዝብለሉ ዓምዲ'ዩ። ምኸንያቱ'ውን እዚ መትከል ዝኾነ ኣካል መንግስቲ ዝውስኖ ውሳኔ ንሕጊ መሰረት ዝገበረ 'እምበር እቲ ብዓል ስልጣን ብዝደለዩ መልክፅ ወይ ካብ ሕጊ ወፃኢ ንኸይኸውን ብምግባር ንዜጋታት ሓለዎ ስለዝገብር'ዩ። እዚ መትከል'ዚ ዝኹነ ሰብ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ማዕረ ምኻኑ የረጋግፅ። እዚ ማለት ብፆታ፣ ብዘርኢ፣ ብሃፍቲ፣ ብስልጣን ወዘተ ፍልልይ እንተይተገበረ ኩሉ ሰብ ማዕረ ምኻኑ ዘረጋግፅ'ዩ። ኣብ ውሽጢ ስርዓት ዲሞክራሲ ዝኾነ ባዓል ስልጣን መንግስቲ 'ውን ሓዊሱ ንሕጊ ተገባእቲ ይኾነ።

መልመዴ - 2

ነዘም ዝከሰቡ ሕቶታት መልሲ ሃብሎም።

1. ልዕልነት ሕጊ ዝግለፀሎም ክልተ ኣብነታት ፀሪሒኹም ኣብርሁ።
2. መትከል ልዕልነት ሕጊ ኣብ ተግባር ምውጻሉ ዝህቦ ረብሓ ኣብርሁ።

1.1.3 ግልፅነትን ተሓታትነትን

- ግልፅነት ማለት እንታይ ማለትዩ? ተሓታትነትኻ?

ሳልሳይ መሰረታዊ መትከል ስርዓት ዴሞክራሲ ብህዝቢ ዝተመረፀ ኾነ ብመንግስቲ ዝሸየሙ ሰበ ስልጣን ዝሰርሑዎ ስራሕ ግልፅነትን ተሓታትነትን ዘለዎም ምዃኑ እዩ። ንዝፍፅምዎ ተግባር ተሓተትቲ ምዃኖም የቐምጥ። ዝፍፅምዎ ተግባር ኩሉ ንህዝቢ ግልፂ ክኸውን ኣለዎ። ብመሰረት እዚ መትከል፡-

- 1^ይ ሰበስልጣን ዘሕልፍዎ ውሳኔ ኾነ ዝፍፅምዎ ተግባር ኩሉ ንህዝቢ ግልፂ ክኸውን ኣለዎ። ዝተውሃቦም ሓላፍነት ህዝቢ ንምግልጋል ስለዝኾነ ስልጣኖም ንውልቃዊ ረብሕኦም ከውዕልዎ ኣይግባእን። ሰበስልጣኖም ብዘይኣግባብ ተጠቒሞም እንትርከቡ ብሕጊ ይሕተቱ፤ ብገበን ክኸሰሱን ክቐዕዑን ይኸእሉ።
- 2^ይ ብመሰረት መትከል ግልፅነት፤ ድሕንነት ሃገርን ህዝብን ኣብ ሓደጋ ከውድቑ ይኸእሉዮም ተብሂሎም ብምስጢር ንክተሓዙ ብሕጊ ካብ ዝተደንገጉ ጉዳያት ወፃኢ፤ እቲ ህዝቢ መንግስቲ ብሃዕባ ዝፍፅምን ዝትግብሮን ጭቡጥ ኩነታት ሃገሩ መረዳእታን ሓበሬታን ናይ ምርካብ መሰል ኣለዎ።

ስለዚ ሰበስልጣን ኾነ ኩሎም ሰራሕተኛታት መንግስቲ ዝፍፅምዎ ተግባር ኩሉ ንህዝቢ ግልፂ ክኾነሉ ኣለዎ። ዝውሰኑ ውሳኔታት ንምንታይ ከምዝተወሰኑ፤ መን ከምዝወሰኖም ህዝቢ ክፈልጥ ኣለዎ። ኣብ ውሽጢ ሃገር ብሃዕባ ዝፍፀሙ

ኩሎም ጉዳያት ህዝቢ እኹል ግንዛብ ክህልዎ ይግባእ። መንግስቲ ብዛዕባ ዝፈፀሞም ተግባራት ንህዝቢ እንተዘየፍሊጡ እቲ ህዝቢ እዞም ተግባራት መንግስቲ ዝረብሕዎ ምዃናምን ዘይምዃናምን ንኸይርዳእ ይኸእል። ስለዚ መንግስቲ ካብ ህዝቢ ዝረኸቦ ውክልና ብቕንዕና እናተግበረ እንተኾነውን፣ መንግስቲ ዝፍፀሞ ዘሎ ተግባር ንህዝቢ ግልፂ ብዘይምዃኑ ህዝቢ ኣብ ልዕሊ እቲ መንግስቲ እምነት ክስእን ይኸእል። ብሓፈሻ ኩሎም ዜጋታት ኸላይ ሰበሰልጣን ሓዊስካ ንዝፍፀምዎም ተግባራት ግልፅን ተሓተትን ክኾኑ ይግባእ።

መልመዲ - 3

ነዞም ዝስፈሱ ሕቶታት ሓፂር መልሲ ሃብሎም።

1. መግለፅታት መትከል ግልፅነትን ተሓተትነትን ዝኾኑ ክልተ ኣብነታት ሃቡ።
2. መትከል ግልፅነትን ተሓተትነትን ኣብ ተግባር ምውጻሉ ዘለዎ ረብሓ እንታይ?
3. ካብቶም መሰረታዊ መትከላት ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ሓደ ግልፅነትን ተሓተትነትን ምህላው'ዩ፣ ዝበሃለሉ ምኽንያት እንታይ'ዩ? ተዛተይሉ።

1.1.4 ልዕልነት ድምፂ ኣብዝሓን ድምፂ ውሑዳንን ምክባር፣

- ልዕልነት ድምፂ ኣብዝሓ ማለት እንታይ ማለት'ዩ?

ካሊእ መሰረታዊ መትከል ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ልዕልነት ድምፂ ኣብዝሓ'ዩ።

መግለፂ ስርዓት ዴሞክራሲ ካብ ዝኾኑ ተግባራት ውሽጢ፡-

- ግልፂ ምይይጥ ምክያድ፣ ሓሳብ ንሓሳብ ምልውዋጥ፣
- ነፃ ኸይንካ ክትዕ ምክያድ
- ንፀገማት ወይ ፍልልይ ብሰላማዊ መንገዲ ፍታሕ ምሃብ ዝብሉ ምጥቃስ ይከእል።

- ፀገማት፣ አፈላላይ ሕቶታት...ወዘተ እንተጋጥሙ ምይይጥ፣ ዘተን ክትዕን ብምክያድ፣ አብ መወዳእታ ድማ ብምርድዳእን ብሰነያን ምፍታሕ መለለዪ ስርዓት ዲሞክራሲ'ዮ። ፀገማት፣ ፍልልይ...ሙሉእ ንሙሉእ ብምርድዳእን ብስምምዕን ምፍታሕ እንተዘይተኻኢሉ ድምፂ ብምሃብ አብ ውሳኔ ወይ መደምደምታ ምብጻሕ ይግባእ። ችድሚ ብድምፂ ምድምዳም አብ ፍልልያት ወይ ፀገማት ሰፊሕን ዓሚቕን ዘተ ይግበር። ኩሉ ተሳታፊ እቲ ዘተ ብዘይ ፍርሒ፣ ሰጋእ መጋእን ስኽፍታን ዝኣምነሉ ቅነዕ ዝብሎ ሓሳብ፣ መፍትሒ፣ መልሲ --- ወዘተ ዘቕርብን ደጋጊሙ ብምክታዕ ሓሳቡ ወይ እምነቱ ንኸእምን ይዕዕር።
- በዚ አካይዳዚ ናይ ኩሎም ተሳተፍቲ ሓሳብ ብዝግባእ ምስቀረብን ምስተሰምዐን ኩሎም ተሳተፍቲ ናብ ሓደ ሓሳብ ክመፁ እንተዘይክኢሎም ዝቐረቡ ሓሳባት ብድምፂ ንኸውሱን ይግበር። ካብቶም ዝቐረቡ ሓሳባት በዝሒ ደገፍ ድምፂ ዝረኸበ ሓሳብ ይፀድቕ። ውሑድ ድምፂ ዝረኸበ ሓሳብ ድማ ይወድቕ። እዚ አሰራርሓ እዚ'ዩ እምበኣር መትከል ስርዓት ዲሞክራሲ እንብሎ።

በዚ አገባብ'ዚ አብ ውሳኔ ዝተበፀሐሎም ዛዕባታት ተፈፀምቲ'ዮም። ሓደ ዛዕባ፣ ሰፊሕ ምይይጥ ተገይርሉ ናብ ድምፂ ቀሪቡ ብዝበዝሑ ተሳታፊይ ተቐባልነት ምስረኸበ ነቲ ሓሳብ ዝደገፍዎ፣ ዘይደገፍዎን ድምፂ ዘይሃቡን ወገናት ነቲ ውሳኔ አብ ተግባር ከውዕልዎ ትፅቢት ይግበር።

አብ መሰረታዊ መሰላት ዝውሱን ውሳኔታት ንአብነት፡- አብ ህልውና፣ ድሕንነት፣ ሰብአዊ ኸብሪ ናይ ሓሳብ፣ እምነት፣ ምዝራብ፣ ምፅሓፍ ወዘተ ነፃነታትን ዝመሳሰሉን ንዘይምትግባር ዝግድቡ ወይ መልኢኻ ንኸይትጥቀም ዝግባዩ ውሳኔታት እምቢ ብምባልን ምቅዋምን ይክኣል'ዮ። አብ ስርዓት ዲሞክራሲ እዙይ ዝተፈቐደ'ዮ። ዋሕዲ ቕፅፅ ዘለዎ ወይ ነቲ ውሳኔ ዘይተቐበለ ወገን መሰረታዊ መሰላቱን ዲሞክራሲያዊ ነፃነቱን ክግደብዎ ወይ ክስረዝሉ አይግባእን። መሰረታዊ መሰላትን ዲሞክራሲያዊ ነፃነትን እንተዘይተኸበረዮም ዲሞክራሲ ክህሉ ስለዘይኸእል መሰል እቲ ድምፂ አብዝሓ ነዚ ከጥፍእ አይግባእን።

መሰል ናይዚ ውሑድ ድምጺ ዘለዎ ወገን ምስ ህልውና ዴሞክራሲ ዝተኣሳሰረ ስለዝኾነ ነዚ ብድምጺ ኣብዝሓ ወሲንካ ኣብ ተግባር ምውጻል ንዴሞክራሲ ምጥፋእ ማለት 'ዩ።

መልመዲ - 4

ነዞም ዝሰጡሉ ሕቶታት ኣዲር መልሲ ሃቡ።

1. መግለጺ መትከል ልዕልነት ድምጺ ኣብዝሓ ብኣብነት ኣብርሁ።
2. መትከል ልዕልነት ድምጺ ኣብዝሓ ኣብ ተግባር ክውዕል ምግባር ዘለዎ ረብሓ እንታይ'ዩ?
3. ካብ መሰረታዊ መትከል ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ኣዲኡ ልዕልነት ድምጺ ኣብዝሓ ምኽባር'ዩ ዝበሃለሉ ምኽንያት እንታይ'ዩ?

ቀዲሎም ካብ 1-4 ዝቐረቡ ጉዳያት ርግእ ኢልኩም ኣንብቡዎም

1. ኣብ ውሽጢ ኣደ ትካል ልምዓት መንግስቲ፣ ግዕዝይናን ብልሽው ኣሰራርሓን ነጊሱ ኣሎ፣ ሰራሕተኛታት ምምሕዳራዊ በደል እናበፀሐም እዩ...ወዘተ ዝብል ኣበሬታ ንኮሚሽን ስነ-ምግባርን ፀረ-ግዕዝይናን ስለዝበፀሐ እቲ ኮሚሽን ምርመራ ኣካይዱ። በቲ ዝተኻየደ ምርመራ ላዕለዋይ ኣላፊ እቲ ትካልን ኣመሓዳሪን ጥፍኣተኛታት ምኻናም ዘርእዩ እኹላትን ብቐዓትን መረዳእታታት ስለ ዝተረኽብዎም ኣብ ቁፅፅር ክውዕሉ ተገይሩ።
2. ኣብ ውሽጢ ኣደ ቤት ዕዮ መንግስቲ ላዕለዎት ኣለፍቲ ሰብኣዊ መሰላት ሰራሕተኛታት በብግዚኡ ይጥሕሱ እዮም ዝብል ኣበሬታ ንጋዜጠኛታት በዒሉ። እቶም ጋዜጠኛታት ድማ እቲ ዝበፀሐም ኣበሬታ ክሳብ ክንደይንኡ ኣቂ ምኻኑ ብስልክን ብኣካልን ናብቲ ቤት ዕዮ ብምኻድ ንምዕራይ ዝገበርዎ ፃዕሪ ኣይተሳኽቦሎምን። ምኽንያቱ'ውን ላዕለዎት ኣለፍቲ እቲ ቤት ዕዮ ንጋዜጠኛታት ንምዝራብ ከምዘይደልዩን እቲ ዛዕባ ንጋዜጠኛታት ፈጻሙ ከምዘይምልከቶምን ስለዝተሃረብዎም እዩ።

3. አብ ዕለት 5ን 12ን ግንቦት 2000 ዓ.ም ዝተኻየደ መግልጺ መረጃ ዝተፈላለዩ ፖለቲካዊ ውድባት ተሳቲፎም'ዮም፡፡ መድመዒ ህዝቢ'ውን ንዝደልዮን ንዝአምነሉን ፖለቲካዊ ውድብ ንምድማፅ ነፃ ኾይኑን ብሰላማዊ መንገድን እንተድምፅ ውዲሉ፡፡
4. ነበርቲ ሓደ ቁሽት መስመር መብራህትን ቧንቧ ማይን ንምዝርጋሕ ገንዘብ አዋጺኦም!! እቲ ዝተዋህለለ ገንዘብ ግና መስመር መብራህቲ ወይ ቧንቧ ማይ ጥራሕ ንምዝርጋሕ ዝአክል'ዮ፡፡ ስለዚ እቲ ዘሎ መማረጺ ንሓዲኦም መሪዖም ምዝርጋሕ፣ ምኻኑ አሚኖም እቲ ካልአይ ድማ አብ ዝቕፅል ዓመት ካለእ ገንዘብ ተወሳኺ አዋጺኦም ንምዝርጋሕ ተአማመኑ፡፡ ኮይኑ ግና ንአየንኡ ቀዳምነት ንሃብ አብ ዝበል ክሳነዩ አይከአሉን፡፡ ገሊኦም ነበርቲ ንቧንቧ ማይ ነቕድም እንትብሉ፣ ካልኦት ድማ ንመብራህቲ ነቕድም ብምባሎም ብድምዒ አብዝሓ ንምውሳኔ ተሰማፅምዮ፡፡ ብዝተሰማፅምዕሉ መሰረት ካብ 520 ነበርቲ 130 ነበርቲ ጥራሕ ቧንቧ ማይ ምዝርጋሕ ነቕድም ዝበሉ እንትኾኑ፣ እቶም 390 ነበርቲ ድማ መስመር መብራህቲ ክቕድም ብምድላዮም አብዚ ዓመት መብራህቲ ንክዝርግሑሎም ብሰላማዊ መንገዲ ብድምዒ አብዝሓ ወሲኖም፡፡

መልመዲ - 5

ልዕል ክብል ዘንገብኩምዎም ሕድ ሕድ ጉዳይት ካብዚ ንታሕቲ ቀሪቦም ዘሰው ሕቶታት መሰረት ብምግባር ተዛተዩሎም፤

- ሀ. ካብ አርባዕቲኦም መትከላት ስርዓት ዲሞክራሲ አየንኡ ብዝበለፀ ይምልከት?
- ለ. እቲ መትከል ብአግባቡ ተተግቢሩ ወይስ ተጣሒሶ?
- ሐ. እቲ መትከል ተጣሒሶ ዝበል መልሲ እንተሃልዩ እንታይ ክግበር ነይርዎ?

1.2 ሰብአውን ዲሞክራሲያውን መሰላት፤

1.2.1 ሰብአዊ መሰላት ውልቀሰብ፤

- ካብ መንጎ ሰብአዊ መሰላት ውልቀሰብ ዝበሃሉ ንክልቲኦም ፅርሑ፡፡

ሀ. ብህይወት ናይ ምንባር መሰል፤

ሰብ፡ ነቶም ካልኦት መሰላትን ነፃነትን ቅድሚኡ ምሕታቱ ቀዳምነት ባዕሉ ብህይወት ክነብር ኣለዎ፡፡ ብህይወት ናይ ምንባር መሰል ቀንድን መሰረታውን መሰል'ዩ ዝበሃል'ውን ነዚ'ዩ፡፡ ወድሰብ ብህይወት ምንባር ዝኸእል ንሓደ ግዘ ድኣ እምበር ከምዝደለዩ ክመፅእን ክኸድን ኣይኸእልን፡፡ ስለዝኾነ ህይወት ሰብ ከምቀሊል ነገር ክረኣ ኣይግብኦን፡፡ ዝኾነ ይኹን ሰብ ህይወት ክትክእ ወይ ክህብ ኣይኸእልን፡፡ ንክትክእ ወይ ንክህብ ዘይከኣሎ ድማ ክወስድ ኣይግብኦን፡፡ ስለ ዝኾነ ህይወት ሰብ ክቡርን ልዑል ግምት ዝወሃቦን ነገር'ዩ፡፡

እንተኾነ ግና ብሕጊ ዝተኸልከሉ ተግባራት ምፍፃም፡ ብፍላይ ድማ ህይወት ካልኦት ኾነ ኢልካ ምጥፋእ፤ ንሕብረተሰብ ኣብ ከቢድ ሓደጋ ዘውድኹ ገበን ምፍፃም ወዘተ... ብህይወት ናይ ምንባር መሰል ዘስእኑ ተግባራት'ዮም፡፡ ምክንያቱ ብዝፈፀሞ ተግባር ብሕጊ ቅፅዓት ሞት ክፍፀሞ ስለዝከኣል'ዩ፡፡

ለ. ኣብ ልዕሊ ኣካል ዝኾነ ጉድኣት ንክይበፅሕ ናይ ምሕላው መሰል፤

እዚ መሰል እዚ ብህይወት ካብናይ ምንባር መሰል'ዩ ዝፍልፍል፡፡ ብህይወት ናይ ምንባር መሰል ተኸቢሩ መሰል ድሕንነት ኣካል እንተዘይተሓልዩ ትርጉም የብሉን፡፡ ኣብ ልዕሊ ኣካሉ ዝተፈላለዩ ኢ- ሰብአዊ ተግባራት እናተፈፀምዎ ምንባር ዝደሊ ሰብ የለን፡፡ ስለዚ ንደቂ ሰባት ስቓይን ጉድኣትን ኣካል ዘይብሉ ህይወት ልክዕ ከም ብህይወት ምንባር ኣድላዪ'ዩ፡፡

ሐ. ካብ ሕጊ ወፃኢ ዘይምትሓዝ፤ ዘይምክሳስን ዘይምእሳርን መሰል፡-

እዚ መሰል ዝኾነ ሰብ ብሕጊ ካብ ዝተደንገገ ስርዓት ወፃኢ ክሲ እንተይቀረቦ ወይ ከይተፈረደ ክተሓዝ ኾነ ክእሰር ከምዘይግባእ ዘርኢ'ዩ፡፡ ብመሰረት

እዚ ዝኾነ ሰብ ብዘይእኹል መረዳእታን ብፅሁፍ ዝተደገፈ ትእዛዝ ቤት ፍርድን ክተሓዝ ኣይግብኡን።

መልመዲ - 6

ነዞም ዝሰጡሉ ሕቶታት መልሲ ሃብሎም።

1. ሰብኣዊ መሰላት ውልቀሰባት ምኽባር ንወድ ሰብ ክሳብ ክንደይ ዝኣክል ኣድለዩን ጠቓምን እዩ?
2. ሰብኣዊ መሰላት ብኣግባቡ ንክክበሩልኩም ካባኻትኩም ትፅቢት ዝግበር ብፅሁት እንታይ 'ዩ?

1.2.2 ሰብኣዊ መሰላት ጉጅለ

- ካብ መንጎ ሰብኣዊ መሰላት ጉጅለ ዝበሃሉ ክልተ ፅርሑ?

ሀ. መሰል ማዕርነት፤

መሰል ማዕርነት ካብ ሞንጎ መሰረታዊ መሰላት ሓደ እዩ። መሰል ማዕርነት ብማዕረ ዓይኒ ክረእ ምግባር'ዩ። ዝተፈላለዩ ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ብሓባር ኣብ ዝነብሩሉ ሃገር፣ ምርግጋፅ መሰል ማዕርነት ሰብኣዊ መሰላት ጉጅለ ንክክበሩ የገልግል። እዚ ድማ ንሰላም፣ ንምዕባለን ንህንፀት ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ምስላጥ ዝለዓለ ኣበርክቶ ኣለዎ።

ለ. ነፃነት ሃይማኖት፤

እምነትን ኣረኣእያን መሰል ነፃነት ሃይማኖት፣ እምነትን ኣረኣእያን ማለት ዝደለኻዩ ወይ ዝመረፅኻዩ ሃይማኖት ወይ እምነት ናይ ምሓዘ፣ ምቕባልን ምስዓብን ነፃነት ማለት'ዩ። ዝኾነ ሰብ ካብ ድልዎቱ ወፃኢ ብዝኾነ መንገዲ ዝኾነ ዓይነት ሃይማኖት ወይ እምነት ንምእማን ኣይግደድን። ንኣብነት ህፃናት ናብ ሓደ ዝተወሰነ ቤት ትምህርቲ ሃይማኖት ንክኣትዉ ክግደዱ ኣይግባእን።

መሰል ነፃነት ሃይማኖትን እምነትን፣ ድህንነትን ሰላም ህዝቢ ፣ ንምኽባር መሰረታዊ መሰላት ካልኣት ሰባት ብዝወፀ ሕግታት ገደብ ክግበረሉ ይክኣል።

መልመዲ - 7

ነዘም ዝሰጠሉ ሕግታት መልሲ ሃብሎም።

1. ረብሓ ምኽባር ሰብኣዊ መሰላት ጉጅለ ኣብርሁ።
2. ኣብ ሰብኣዊ መሰላት ጉጅለ ደረት'ዶ ክግበረሎም ይክኣል? ንምንታይ?

1.2.3. ዴሞክራሲያዊ መሰላት ውልቀ ሰብ

• ዴሞክራሲያዊ መሰላት ውልቀ ሰብ ዝበሃሉ ፅርሑ?

ሀ. መሰል ኣረኣጺያን ሓሳብን ብነፃ ምሓዝን ምግላፅን፤

መሰል ኣረኣጺያን ሓሳብን ብነፃ ምሓዝን ምግላፅን ንህይወትን ሃለዋትን ወድሰብ ምምላእን ንምጉልባት ስብእንኡ ኣድለይትን መሰረታውን ካብ ዝኾኑ መሰላት ኣደ'ዩ።

እዚ መሰል ውልቀ ሓሳብካን ኣረኣጺያኻን ንምግላፅ ጥራሕ እንተይኮነስ ንሕና እንደልዩ ዝኾነ መረዳእታ ንምሕታትን ንምርካብን ዘኽእል መሰል'ውን ዘጠቓልል'ዩ። ስለዚ ዝኾነ ሰብ ኣብ ውሽጢ ሃገር ኮነ ካብ ሃገር ወፃኢ ደረት እንተይተገበሮ ብቃል ኾነ ብፅሑፍ ዝኾነ ዓይነት መረዳእታ፣ ሓበሬታን ሓሳብን ምውህላል ኮነ ምዝርጋሕ ይኽእል ማለት'ዩ።

መሰል ኣረኣጺያን ሓሳብ ብነፃ ምሓዝን ምግላፅን ንምሕላው ድህንነት ሃገር፣ ክብሪ ሰብን ሰናይ ስምን እንትበሃል ሕጋዊ ገደብ ክግበረሉ ይክኣል።

ለ. ነፃነት ምዝውዋር፤

እዚ መሰል ኣብ ውሽጢ ዓዲ ንምንቅስቃስ፣ ናብ ወፃኢ ሃገር ምኻድን ካብ ወፃኢ ሃገር ምምላስን፣ ኣብ ዝደለኻዮን ኣብ ዝመረፅካዮን ቦታ ናይ ምንባር መሰል ዝሓቐፈዮ። ኣብ ሓደ ቦታ ወይ ከባቢ ንክኑብር ዝተገደበ ሰብ ነፃነት ምዝውዋር የብሉን። ኣብ ከምዚ ዓይነት ኩነታት ዝነብር ሰብ ብወሳኔይ መልክዑ እሱር ወይ ካብ እሱር ዘይሓይሸዮ ንምባል ይክኣል።

መልመዲ - 8

ነዘም ዝስጋቡ ሕቶታት መልሲ ሃብሎም።

1. ምክባር ዴሞክራሲያዊ መሰላት ውልቀ ሰብ ንወድሰብ ክሳብ ክንደይን ኣድላዪን ጠቓምን ምኻኑ ኣብርሁ።
2. ዴሞክራሲያዊ መሰላት ውልቀ ሰብ ብኣግባቡ ንምጥቃም ካባኻትኩም ትፅቢት ዝግበር እንታይዮ?
3. ኣብ ዴሞክራሲያዊ መሰላት ውልቀ ሰብ ደረት ክግበርዶ ይክኣል? ንምንታይ?

1.2.4 ዴሞክራሲያዊ መሰላት ጉጅለ፡-

- ዴሞክራሲያዊ መሰላት ጉጅለ ዝበሃሉ ፅርሑ።

ሀ. መሰል ዓርሰ ምሕደራ፣ ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን መሰላት ዜጋታት ምኻኖም ካብ ዝፍለጡን ንህዝብታት ይምልከቱ ተባሂሎም ካብዝግለፁን መሰላት ውሽጢ ናይ ዓርስኻ ዕድል ዓርስኻ ናይ ምውሳን መሰል ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ሓዲኡዮ። እዚ መሰል ህዝብታት ብድሌቶም ብሓባር ንክኑብሩ ዘክእሎም መሰል እዩ።

እዚ መሰል ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ዓርሶም ንምምሕድዳር፣ ባህሎምን ቋንቋኦምን ንምዕባይን እንተደልዮም ድግ ናይ ባዕሎም ነፃ ምምሕድዳር

ንምምስራት ዘኸእሎም ኩሎም መሰላት ምጥቃም የጠቅልል። ካብዚ ብተወሳኺ ነዚ ህዝቢ ካብ ዝተረጋገጸሉ ካልኦት መሰላት ብዴሞክራሲያዊ መሰሉ ተጠቂሙ ዝመረጸም ሰበ ስልጣን መንግስቲ ንምቁፅፃርን ኣብ ኣቶም እምነት እንትስእንን ኣድልዮንን ኣብ ዝብለሉ ግዜ ካብ ስልጣን ኣውራዳ ብኻልኦት ናይ ምትካእ መሰል'ዩ። እቲ ህዝቢ ነዚ መሰል ንኸጥቀም ዝእግዶ ነገር ክህሊ የብሉን።

ለ. መሰል ምውዳብ፣ ምእካብ፣ ምክያድ ሰላማዊ ሰልፍን ምቕራብ ጥርፃንን፣ ዴሞክራሲያዊ መሰላት ዜጋታት እንትብሃል ምእካብ፣ ምውዳብን ሰላማዊ ሰልፊ ብምክያድ ተቃውሞኻ ምግላፅን የጠቅልል።

መሰል ምውዳብ፣ ምእካብ፣ ምክያድ ሰላማዊ ሰልፍን ምቕራብ ጥርፃንን፣ ምእንተ ምኸባር ድሕንነት፣ ክብርን ሰናይ ስምን ዜጋታትን፣ ኡናት ንምውላዕ ዝግበሩ ምልዕዳላት ሰብኣዊ ክብሪ ዝኸኡ ኣብ ኣደባባይ ዝወሃቡ መግለፅታትን ንምክልኻልን እንትብሃል ሕጋዊ ደረት ክግበረሎም ይከኣል።

እዞኦም መሰላት እዚኦም መሰረታዊን ልዑል ግምትን ዝወሃቦም መሰላት'ዮም። ሰባት ንህይወቶም ዘድልዮም ንኸማልኡ ብዝተፈላለዩ ኣንፈታት ተኣኻኺቦምን ተወዲቦምን ኣባራዊ ፀገቦም ብሕብረት ክፈትሑ ይግብኦም።

ዝኾነ ሰብ ብዘይድልዮቱ ናይ ዝኾነ ውድብ ኣባል ንክኸውን ምግዳድ ኣይከኣልን። መሰላትን ነፃነታትን ምእካብ፣ ምውዳብን፣ ምክያድ ሰላማዊ ሰልፍን ንናይ ካልኦት መሰላትን ነፃነታትን ዝዳፍኡ ክኾኑ የብሎምን። ኣብ ውሽጢ ሕገ መንግስትን ካልኦት ሕግታት እዛ ሃገርን ንዝሰፈሩ መሰላት ንምጥሓስን ንምፍራስን ዝግበር ውዳብ ተቐባልነት የብሉን።

ሐ. ልዕልነት ህዝቢ

ልዕልነት ህዝቢ ማለት ኣብ ሓንቲ ሃገር ዘለዉ ህዝብታት ፍልፍልን ሰብ ዋናን ስልጣን'ዮም ማለት'ዩ። ስልጣን ህዝቢ ብሕጊ ተሓጊጎ ዝወሃብ እንተይከኣልን ካብ ባዕሉ ካብቲ ህዝቢ ዝፍልፍል'ዩ። ልዕልነት ህዝቢ ተረጋጊፁ ወይ ልዕልነት ህዝቢ ኣሎ ንምባል እንኸእል ህዝቢ ናይ ባዕሉ ዕድል ባዕሉ ምውሳን እንትኸእል፤

መመሐደርቱን ወከልቱን ምምራፅ እንትኸእል፤ ወከልቱን መመሐደርቱን ኣብ ዝደለዮ ግዘ ከውርድ እንትኸእል'ዩ። ምርግጋፅ ልዕልነት ህዝቢ ካብ ዝኾነ ንላዕሊ ንምኸባር ኹሎም ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ወሳኒ 'ዩ።

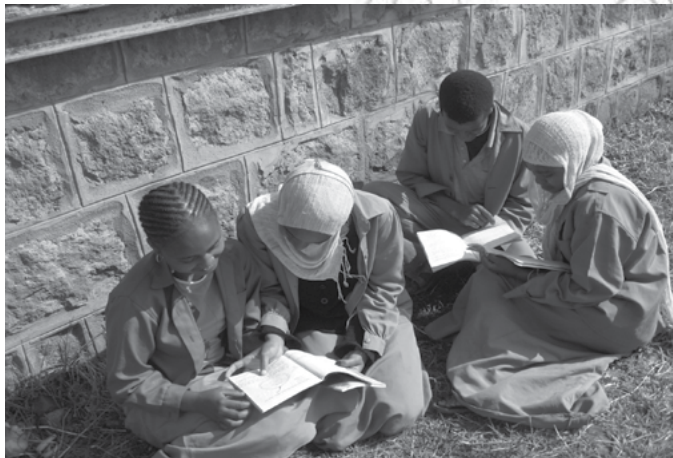
መልመዲ - 9

ኣዞም ዝሰጠሉ ሕሳብታት መልሱ።

1. ምኸባር ዲሞክራሲያዊ መሰላት ጉጅለ ንወዲሰብ ክሳብ ክንደይ ዝኣክል ኣድላዩን ጠቓምን ክምዝኾነ ኣብርሁ።
2. ዲሞክራሲያዊ መሰላት ጉጅለ ብኣግባቡ ንምጥቃም ብኣካትኩም ንኸማላእ ትፅቢት ዝግበር እንታይ'ዩ?
3. ኣብ ልዕሊ ዲሞክራሲያዊ መሰላት ጉጅለ ደረት ክግበረሎም ይክኣልዩ? ንምንታይ ?

1.3 ምክኣል ፍልልይ

1.3.1 ፍልልይካ ብምክኣል ሓቢርካ ምንባር ዘለዎ ረብሓ

ሰእሊ 1.1. ሰዓብቲ ሃይማኖት ክርስትናን እስልምናን ዝኾኑ መሓዙት ሓቢሮም እንተተፀንቡ

1. ኣብ ላዕሊ ዘሎ ስእሊ ብዝግባእ ኣስተባህልዎ። ኣብ መንጎ እቶም ህፃናት ዝረኣዩ እንተንኣሰ ሰለስተ ኣፈላላይት ዘርዝሩ? ዝልለየሉ ኣፈላላይት ኣውፅኡ?
2. እዚ ስእሊ እንታይ የመላኽት? እንታይኪ ተግዚብኩም?

እቶም ኣርባዕተ መሓዙት

ወልደገብርኤል ተኸታሊ ሃይማኖት ኦርቶዶክስ እንትኸውን ሂለን ድማ ተኸታሊት ሃይማኖት ካቶሊክ'ያ። ሓሰንን ሃዋን ድማ ኣመንቲ ሃይማኖት እስልምና'ዮም። እዞም ኣርባዕተ መሓዙት፣ ተምሃሮ 7^ይ ክፍሊ እንትኾኑ ኣዝዮም ዝፋተዉ መሓዙት'ዮም። ኣብ ውሽጢ ክፍሊ ኮነ ካብ ክፍሊ ወፃኢ ፈጊሞም ኣይፈላለዩን። ብሓባር የፅንዑ። ብሓባር ይፃወቱ። ምሕዝነቶም ኣዝዩ ስጦም ብምኳኑ ንስድረኦም ኣላልዮም ብደረጃ ስድራ'ውን ይጠያየቁ 'ዮም።

እዞም መሓዙት ብትምህርቶም ፅቡቕ ውፅኢት ንምርካብ ልዑል ፃዕሪ ይገብሩ። ቐዳምን ሰንበትን ትልሚ መፅናዕቲ ኣውጊኦም ኣብ ናይ ሓዲኦም ገዛ እናተራኸቡ ትምህርቶም የፅንዑ። ወለደም'ውን እዞም መሓዙት ብሓባር ትምህርቶም ዘፅንዕሉ ዕለት ኣብ ገዝኦም ምኳኑ እንትፈልጡ ቁርሲ፣ ምሳሕ፣ ከምኡ'ውን ሻሂ እናዳለው የተኣናግድዎም።

ካብዚ ብተወሳኺ ከም ልደት፣ ጥምቀት፣ ፋሲካ ዝበሉ በዓላት ሃይማኖት ክርስትያን ሓሰንን ሓዋን መምስ ወለደም ኮይኖም እንዳ ሂለንን እንዳ ወልደገብርኤልን ብምኻድ እንኳዕ ኣብፀሐኩም ብምባል ሰናይ ትምኒቶም ይገልፅሎም። ብተመሳሳሊ መልክዕ ድማ ከም ዒድ፣ መወሊድን ዓረፋን ዝበሉ በዓላት ሃይማኖት እስልምና ብዝበፀሐ ቐፅሪ ሂለንን ወልደገብርኤልን መምስ ወለደም ኮይኖም እንዳ ሓሰንን ሃዋን ከይደም እንኳዕ ኣብፀሐኩም ብምባል ሰናይ ትምኒቶም ይገልፅሎም።

ልዑል ፍቕሪ ምሕዝነት እዞም ኣርባዕተ ቆልዑ የመና ፅኑፅ ኣብ ልዕሊ ምኳኑን ኣብ ዝኾነ እዋን ከይተፈላለዩ ሓቢሮም ብምውዓሎምን ኣባላት ሓደ ስድራ ይመስሉ።

ወለዶምውን ንኹሎም ቆልዑ ከም ናይ ባዕሎም ቆልዑ ብምርኣይ ፅቡቕ ፍቕሪ ይልግስሎምን ክንክን ይገብርሎምን። እዚ ርክብ እናግበየ መጊኡ ስድራ እዞም ቆልዑ ኣብ ፅቡቕን ክፋእን ዝጣየቹ፣ ኣብ እዋን ፀገም ዝተሓጋዘጡ ፅኑ ሴተሰባዊ ዝምድና ዝፈጠሩ ስድራ ኾይኖም።

መልመዲ - 10

ብመሰረት ኣብ ሳዕሲ ዝቐጸበ ምንጣብ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ

1. ካብ ተግባር ኣርባዕቲኦም መሓዙት እንታይ ተማሃርኩም?
2. ካብ ስድራ ኣርባዕቲኦም መሓዙት እንታይ ተገንዘብኩም?
3. ከምናይዞም ኣርባዕቲኦም መሓዙት ዝበለ ፍቕሪ ዘለዎም መሓዙት ትፈልጡዶ? ትፈልጡ እንተኾይንኩም ኣሕጻርኩም ብፅሑፍ ግለፁ።

ምክእኣል ኣፈላላይ ሓቢርካ ንምንግባር ዘለዎ ረብሓ ልዑል'ዩ። ምክንያቱ ድማ ኣብ ዝኾነ ቦታን ግዘን ንውልቀሰብ ኾነ ንስድራ ኢሎ'ውን ንሕብረተሰብ ሰላምን፣ ፍቕርን ከምኡ'ውን ምትሕልላይ ስለዘዕልል'ዩ።

ስድራ ንኡስ ክፋል ሕብረተሰብ'ዩ። ኣባላት ሓደ ስድራ ዝተፈላለዩ እምነት፣ ኣረኣኢያን ዝንባለን ክህልዎም ይኸእል። እዞም ኣፈላላይት ከምዘለዉ ኮይኖም ብሰላምን ፍቕርን ክነብሩ ዝኸእሉ ኣፈላላዮም ከክኣእሉ እንተለው'ዩ። ምክእኣል ኣፈላላይ ድማ ኣባላት እዞም ሓደ ስድራ ኣብ ሞንጎኦም ዘለው ኣፈላላይት ብሕውነትን ከምኡ'ውን ብምርድዳእን መንፈስ ኣኸበሮም ክቐበሉ ይገብሮም። ኣባላት ስድራ ነንባዕሎም እቲ ሓደ ናይቲ ሓደ ኣፈላላይ ብኸብሪ ምቕባሎም ብሰላምን ብፍቕርን ሓቢሮምን ኸነብሩ የኸእሎም።

ኣብ ውሽጢ ሕብረተሰብ'ውን ንኣፈላላይትካ ምክእኣል ኣብ መንጎኻ ዘሎ ርክብ ክጉልብትን ሓቢርካ ምስራሕ ክህሉን የኸእል። ኣብ ውሽጢ ኣባላት ሕብረተሰብ ባእስን ቅርሕንን ንኸይፍጠር ተቐራራብካ ንምዝርራብ፣ ንምዝታይን ንምድርዳርን ኢሎ'ውን ዘይምቅድዳው እንተጋጥም ብሰላማዊ መንገዲ ምፍታሕ ንኸኸእሉ

ይሕግዝ። ምክንያቱ አፈላላያት ሕብረተሰብ ኣብ ክለ ኣፈላላያት ሓድነት ፈጠሩ ብሰላምን ፍቕርን ሓቢሩ ንክነብር የኸእሎ። ሓድነት ፈጠርካ ብሰላምን ፍቕርን ሓቢርካ ምንባር ምኸኣል ድማ ዝተፈላለዩ ማሕበራውን ምጣነ-ሃፍታውን ረብሓታት ኣለውዎ።

መልመዲ - 11

ኣብዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ተመያየጡ።

1. ኣፈላላያት ምክንያቱ ማለት እንታይ ማለት 'ዩ?
2. ምስ ካልኣት ብዙሕ ኣፈላላይ እናሃለወና ብሰላም ሓቢርና ምንባር እንኸእሎ ብኸመይ መንገዲ'ዩ?
3. ብሰላምን ብፍቕርን ሓቢርካ ምንባር እንታይ ረብሓታት ኣለውዎ?

1.4 ተግባራት መንግስቲ

1.4.1. ተግባራት ፌዴራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ

- ካብ ሞንጎ ተግባራት ፌዴራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ እንተነኣሰ ስለስተ ፅርሑ።

ፌዴራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝፍፅሞም ብዙሓት ተግባራት ኣለውዎ። እቶም ቀንዲ ድማ ዝስዕቡ'ዮም፡-

- ሀ. ንሕገ መንግስቲ ይሕሉን ይከላኸልን፤
- ለ. ናይዛ ሃገር ሓፈሻዊ ፣ ፓሊሲ፣ ስትራቴጅን ትልምን ምጣነ ሃፍትን ማሕበራዊን ልምዓትን የውፅእ፣ የፈፅም፤
- ሐ. መከላኸልን ድሕንነትን ሃገርን ህዝብን ከምኡ'ውን ሓይሊ ፓሊሲ ፌዴራላዊ መንግስቲ ይውድብ፣ ይመርሕ፤
- መ. ንብሄራዊ ባንኪ የመሓዳድር፣ ገንዘብ የሕትም፣ ገንዘብ ይልቃሕ፣ ሸርፊ ወፃኝን ልውውጥ ገንዘብን ይቆፃፀር። ክልላት ካብ ናይ

ውሽጢ ፍልፍል ብዛዕባ ዝልቅሕሉ ኩነታት ሕግን መምርሕን የውፅእ፤
ረ. ፖሊሲ ርክብ ወፃኢ ይውስን፤ ነቲ ፖሊሲውን የፈፀም፤ ዓለምለኸባዊ ስምምዓት ይፍፅም፤ የፅድቕ፤

ሰ. ግልጋሎታት መጎፃዘ ኣየር፤ ባቡር፤ ባሕሪ፤ ፖስታን ቴሌኮሙኒኬሽንን ብተወሳኺ ድማ ክልተ ወይ ካብ ክልተ ክልላት ንላዕሊ ዘራኽቡ ዓበይቲ ፅርጊያታት የስፍሕ፤ ይዘርግሕ፤ የመሓዳድር፤ ይቆፃፀር፡፡

ሸ. ብዛዕባ ጉዳያት ናብ ውሽጢ ዓዲ መእተውን ካብ ውሽጢ ዓዲ መውፅእን፤ ብዛዕባ ስደተኛታትን ፖለቲካዊ ዑቕባን ይውስን፤ ይመርሕ፤ (ሕገ መንግስቲ ኢ.ፌ.ዴ.ሪ ዓንቀፅ 51)

መልመዲ - 12

ኣብዚ ዝስፊብ ሕቶ ተመያየጡ፡፡

ካብ ቀንዲ ተግባራት ፌዴራል መንግስቲ እንተነኣሰ ክልተ መሪፅኩም ንምንታይ ተግባራት ፌዴራል መንግስቲ ከምዝኮኑን፤ ተግባራት መንግስታት ክልል ክኾኑ ዘይክኣልሉ ምኽንያት እንታይ ከምዝኾነን ተመያየጡ፡፡

1.4.2. ተግባራት ክልላዊ መንግስታት

- ካብ ሞንጎ ተግባራት መንግስታት ክልል እንተነኣሰ ሰለስተ ፅርሖ፡፡

መንግስታት ክልል ዝፍፀምዎም ብዙሓት ተግባራት ኣለዉዎም፡፡ እቶም ቀንዲ ድማ ዝስዕቡዮም፡-

- ሀ. ንዓርሰ ምምሕዳር ዕላማ ዝገበረ ክልላዊ ምምሕዳር የመሓውሩ፤ ልዕልነት ሕጊ ዝዓሰሎ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ይሃንፀ፤
- ለ. ሕገ መንግስቲ ክልልን ካልኦት ሕግታትን የውፅእ፤ የፈፀሙ፤
- ሐ. ፖሊሲ፤ ስትራቴጅን ትልምን ምጣነ-ሃፍቲ፤ ማሕበራዊ ኩነታትን ልምዓትን ክልል የውፅእ፤ የፈፀሙ፤

- መ. ፌዴራል መንግስቲ ብዘውፅኦ ሕጊ መሰረት መሬትን ሃፍቲ ተፈጥሮን የመሓድሩ፤
- ረ. ነቲ ክልል ኣብ ዝተወሰነሉ ክሊ ፍልፍል እቶት ግብሪ ብደረጃ ክልል ግብርን ቀረፅን ይውስኑ፤ ይእክቡ፤ በጀት እቲ ክልል የውፅኡ፤ የፈፀሙ፤
- ሰ. ምሕዳራን ኩነታት ስራሕን ሰራሕተኛታት እቲ ክልል ምምሕድዳር ብዝምልከትን ሕጊ የውፅኡ፤ የፈፀሙ፤ ኮይኑ ግና ንሓደ መደብ ስራሕ ዘድልዩ መመዘንታት ብርኪ ትምህርቲ፤ ስልጠናን ልምዲ ስራሕን ምስ ኣፈሻዊ መመዘንታት እታ ሃገር ዝተቐራረቡ ምዃኖም ናይ ምርግጋዕ ኣላፍነት ይህልዎም፤
- ሸ. ኣይሊ ፖሊስ እቲ ክልል ይውድቡ፤ ይመርሑ፤ ሰላምን ፀጥታን እቲ ክልል ክኸበር ይገብሩ።

መልመዲ - 13

ኣብዚ ዝስፊብ ሕቶ ተመያየጡ።

ካብ ቀንዲ ተግባራት መንግስቲ ክልል እንተውሓደ ሰለስተ ምረፁ'ሞ ንምንታይ ተግባራት መንግስቲ ክልል ከምዝኾኑ፤ ተግባራት ፌዴራል መንግስቲ ክኾኑ ዘይኸእልሉ ምኽንያት እንታይ ከምዝኾነ ተመያየጡሉ።

1.4.3. ምምሕዳር ከተማን ተፀዋዕነትን

- ምምሕዳር ከተማ ማለት እንታይ ማለት'ዩ?

በብክልሉ ዓርሶም ብዓርሶም ዘመሓድሩ ሕጋዊ ኣፍልጦ ዝተውሃቦም ከተማታት ኣለው። እዞም ምምሕዳር ከተማታት ተፀዋዕነቶም ንዝመረገም ህዝቢ ኮይኑ ናይ ዓርሶም ቤት ምኽሪ ኣለዎም። ካብዚ ብተወሳኺ መፈፀምቲ ስራሕ ዘለውዎም እንትኾን በዞም መፈፀምቲ ስራሕ ዝተመረፁ ከንቲባታት ዕለታዊ ስራሕቲ እዞም ከተማታት ይመርሑ። ምምሕዳር ከተማታት ኣዲስ ኣበባን ድሬዳዋን ተፀዋዕነቶም ካብ ዝመረገም ህዝቢ ብተወሳኺ ነቲ ፌዴራላዊ መንግስቲ'ውን እዩ።

አዲስ አበባ ማእኸል እቲ ፌዴራላዊ መንግስትን ርእሰ ከተማ ሃገርናን እያ። ከተማታት ብርክታት ምምሕዳር አለውዎም። ንአብነት አብ አዲስ አበባ ብደረጃ ከተማ ቤት ምክሪ እቲ ከተማ፣ ብትሕቲኡ ቤት ምክሪ ክፍለ ከተማታት፣ ትሕቲ ኹሉ ድማ ቤት ምክሪ ጣብያታት አለው። ነዞም አብያተ ምክሪ ዝመርሑ መፈፀምቲ ስራሕ'ውን አለው።

ዕዮ ጉጅለ

ምስ መምህርኩም ተዛቲኹም አብ እትምስርትዎ ጉጅለ ኮይንኩም ካብዞም ዝሰዕቡ መዛተዊ ነጥብታት ብዕፃ ዝበፅሑኩም መሰረት ገይርኩም መብርሂ አዳሊኹም አኻቓርቡ።

ሀ. ተግባራት ፌዴራል መንግስቲ

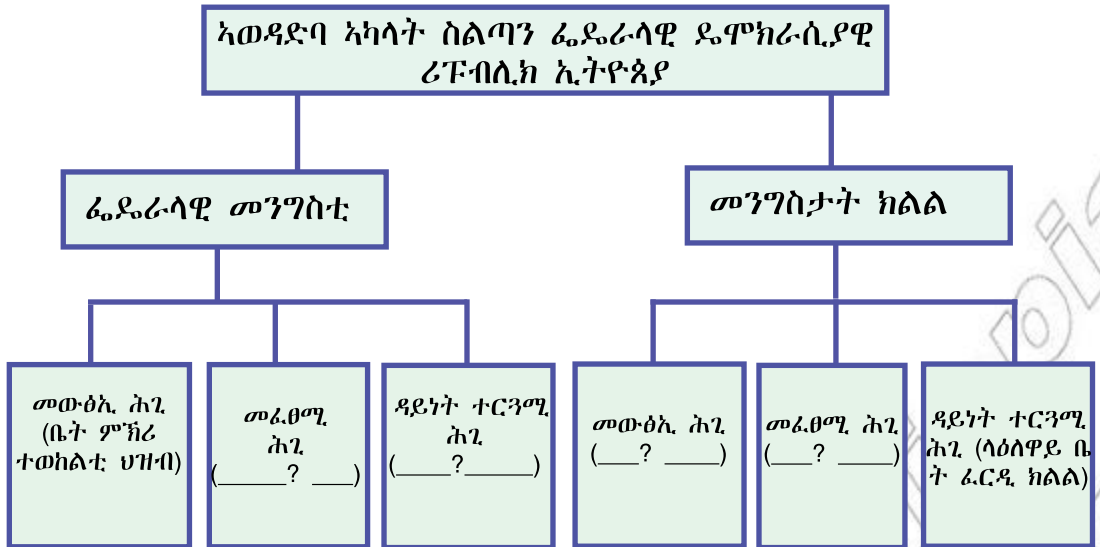
ለ. ተግባራት መንግስታት ክልል

ሐ. ከተማ አዲስ አበባን ከተማ ድሬዳዋን ተፀዋዕነቶም ንፌዴራል መንግስቲ ብዛዕባ ዝኾነሉ ምክንያት

1.5. አካላት ስልጣን ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስቲ ኢትዮጵያ፤

- ካብዚ ንታሕቲ ዘሎ ስእሊ አብ ደፍተርኩም ምስ ሰአልኩም ብመሰረት

ዝተወሃቡ አብነታት አብ ውሽጢ ሓፀር ብዘለው ምልክታት ሕቶ ዝውክልዎም አካላት ስልጣን ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስቲ ኢትዮጵያ አንብሩ።

ስእሊ.1.2. ኣካላት ስልጣን ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስቲ ኢትዮጵያ

ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስቲ ኢትዮጵያ ሰለስተ ኣካላት ስልጣን ኣለውዎ። ብተመሳሳሊ መንገዲ መንግስታት ክልል'ውን ሰለስተ ኣካላት ስልጣን ኣለውዎም። ንሳቶም ድማ መውፅኢ ሕጊ፣ መፈፀሚ ሕጊን ተርጓሚ ሕጊን እዮም።

1.5.1. መውፅኢ ሕጊ

መውፅኢ ሕጊ፣ ላዕለዊዬ ኣካል ስልጣን ፌዴራል መንግስቲ እንትኸውን ንሱ'ውን ቤት ምክር ተወካይቲ ህዝቢ ፌዴራል መንግስቲ'ዩ። ቤት ምክር ክልል ድማ ላዕለዊዬ ኣካል ስልጣን መንግስቲ ክልል'ዩ። ብደረጃ ፌዴራል መውፅኢ ሕጊ ቤት ምክር ተወካይቲ ህዝቢ'ዩ። ኣብ ክልል ድማ መውፅኢ ሕጊ ቤት ምክር ክልል'ዩ።

በዚ መሰረት ተግባራት ኣካላት መውፅኢ ሕጊ ኣብዛ ሃገርን ኣብ ክልላትን ኣብ ተግባር እንትውዕሉ ናይቲ ህዝቢ ሰላምን ፀጥታን ከኸብሩን ከሕልዉን ዝኸእሉ ሕግታት ምውፃእን ምፅዳቕን'ዩ። እቶም ሕግታት፣ ኣዋጃት፣ ደንብታት፣ መምርሕታት... ወዘተ ክኾኑ ይኸእሉ።

1.5.2. መፈፀሚ ሕገ

ብደረጃ ፌዴራል መንግስቲ መፈፀሚ ሕገ ቤት ምክር ሚኒስትራት 'ዩ፡፡ ብደረጃ ክልል ድማ መፈፀሚ ሕገ ምምሕድዳር ክልል (ካቢኔ)'ዩ፡፡ ቀንዲ ተግባራት መፈፀሚ ሕገ፣ ድማ መውፅኢ ሕገ ዘውፅኦም ሕግታት ተግባራዊ ክኾኑ ወይ ተተግበርቲ ምግባር'ዩ፡፡

በዚ መሰረት ዝወፁ ሕግታት ብትኽክልን ብኣግባቡን ኣብ ስራሕ ክውዕሉ ይገብር፡፡ እዞም ተግባራት ንምፍፃም ዝተፈላለዩ ኣብያተ ዕዮ ሚኒስትር፣ ሓይሊ ፖሊስ፣ ኣብያተ ዕዮ ዓቃቢ ሕግን ኣብያተ ህንፃትን የመሓውር፣ ኣፈፃፀም ስርሖም ይክታተል፡፡ ብደረጃ ፌዴራል ቀንዲ መፈፃሚ ኣካል ብቀዳማይ ሚኒስትር ይምራሕ፡፡

1.5.3. ተርጓሚ ሕገ

ብደረጃ ፌዴራል እቲ ተርጓሚ ሕገ ላዕለዎይ ቤት ፍርዲ ፌዴራል ኮይኑ ኣብ ውሽጡ ድማ በብብርኩ ዝተመሓወሩ ኣብያተ ፍርዲ ዝጠመረ'ዩ፡፡ ብደረጃ ክልል ድማ ተርጓሚ ሕገ ላዕለዎይ ቤት ፍርዲ ክልል ኮይኑ ኣብ ትሕቲኡ ድማ በብብርኩ ዝተመሓወሩ ኣብያተ ፍርዲ ይጠምር፡፡

እዚ ኣካል'ዚ ብመውፅኢ ሕገ ኮነ ብተርጓሚ ሕገ ዝወፁ ሕግታት ብምትርጓም ኣብዛ ሃገር ሰላምን ፀጥታን ንክዓሰል ዝሕግዡዮ፡፡ ቀንዲ ተግባር ተርጓሚ ሕገ ብመሰረት ሕገ ግልጋሎት ዳይነት ምሃብ'ዩ፡፡

ኣብ ላዕሊ ከምዝተገለፀ ኣብ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ተግባራት ምውፃእ ሕገ፣ ምፍፃም ሕግን ምሃብ ዳይነትን ኣብ ዝተፈላለዩ ትካላት ይካየድ፡፡ ካብዚ ንላዕሊ'ውን ኣብዚ መቐሎ ስልጣን ሓደ ኣካል ኣብ ናይ ካሊእ ስልጣን ንከየኣቱን ኩሎም ኣብ ናይ ባዕሎም ወሰን ስልጣን ዝተወሃበም ሓላፍነትን ግቡእን ንክዋፅኡ ዘግብርን መትከል'ዩ፡፡ ስልጣን መንግስቲ ኣብ ሰለስተ ኣካላት ዝተመቐቐለሉ ቀንዲ ምክንያት ስልጣን ኣብ ሓደ ኣካል ንክይእከብ ንምግባርን ምልካውነት ንክይዓስን ንምክልኻል'ዩ፡፡

እዚ መትከል ኣብያተ ፍርዲ፣ መውፀእቲ ሕጊ ዝኾኑ ኣብያተ ምኽርን ትካላት መፈፀሚ ሕግን ሓዲኦም ኣብ ሕጋዊ ስልጣን እቲ ካልእ ኢዶም እንተየእተው እናተሓላለው ብመሰረት ሕገ መንግስቲ ዝተውሃቦም ሓላፍነት ንኸፍፀሙ የኸእል። እዚ'ውን ስልጣን ኣብ ሓደ ኣካል ጥራሕ ንኸይእከብን ምልካውነት ንክይዓስልን ይከላኸል።

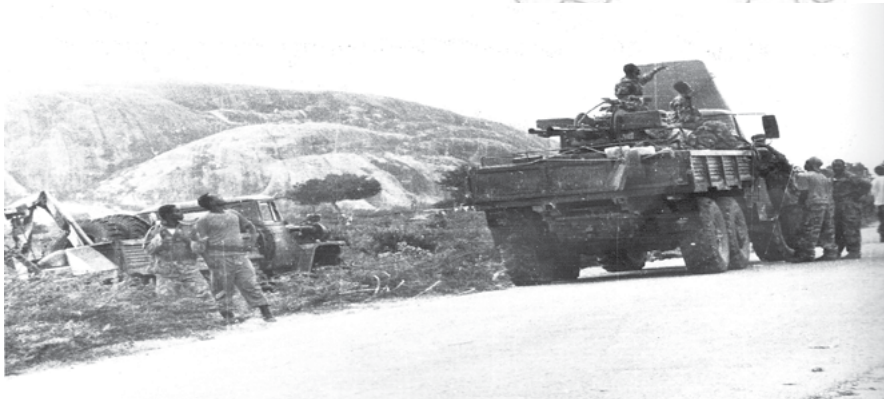
መልመዲ - 14

ኣብዞም ዝሰጡ ሕሳባት ተመያዩ።

1. ኣብ ውሽጢ ስርዓት ዲሞክራሲ ሰለስተ ኣካላት ስልጣን መንግስቲ ምህላው ንምንታይ ኣድለዩ?

1.6 ርክብ ወፃኢ ኢትዮጵያ

1.6.1 ኢትዮጵያ ንሃገራት ኣፍሪካ ዝገበረቶ ኣበርክቶ

ስእሊ 1.3 ሰራዊት መኸበሪ ሰላም ኢትዮጵያ ዕማሙ እንትፍፀም

- ኣብ ላዕሊ ካብ ዘለዉ ፎቶግራፋት እንታይ ትግንዘቡ?
- ኢትዮጵያ ንሃገራት ኣፍሪካ ብዛዕባ ዝገበረቶ ኣበርክቶ እትፈልጥዎ ጥቐሱ።

ኢትዮጵያ ኣብ ትሕቲ ባዕዳዊ መግዛእቲ ንዝወደቐ ሃገራት ኣፍሪካ ካብዚ መግዛእቲ ንኸናገፉ ኣብነት ኾይና'ያ። ኣፍሪካውያን ነፃነቶም ንምርግጋዕ ዕጥቃዊ ቃልሲ ኣብ ዘካየድሉ እዋን ተቓለስቲ ኣብ ኢትዮጵያ ወታደራዊ ስልጠና ንኸካይዱ ብምግባር ይኹን ደገፍ ሰራዊት ብምሃብ ልዑል ሓገዝ ገይራ'ያ።

ኢትዮጵያ ኣብ ኣፍሪካ ሰላም ንምርግጋዕ ኣብ ዝግበሩ ምንቅስቃሳት 'ውን ልዑል ግደ እናተፃወተት ትርከብ። ካብዚ ብተወሳኺ ሰራዊት መኸበሪ ሰላም ኢትዮጵያ ደጋፊ ልእኹቶ ውድብ ሕቡራት መንግስታት ብምዃን ኣብ ኮንጎ፣ ሩዋንዳ፣ ቡሩንዲን ላይቦሪያን እናፈፀሞ ዝፀንሐን/ዘሉን ዘኹርዕ ተግባር ምጥቃስ ይከኣል።

ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ ልእኹቶ ምኽባር ሰላም ምስታፍ ጥራሕ እንተይኮነስ ኣብ ዝኸደም ሃገራት ብኩናት ንዝተመዛበሉ ዜጋታት ዳግም እግሪ ብምትካልን ብምሕጋዝን ልዑል ኣበርክቶ እናገበረ ፀኒሑ'ዩ። እዚ'ውን ኢትዮጵያ እትኸርዐሉ፣ ልእኹቶ ሰላምን ልምዓትን ዝተሓንገጠ ሰራዊት ከምዘለዋ ዮርኢ። ብሓፍሽኡ ኢትዮጵያ ኣብ 1950 ታት ኣብ ኮሪያ መኸበሪ ሓይሊ ሰላም ኣዋፊራ ንኢትዮጵያ ጥራሕ እንተይኮነስ ኣፍሪካውያን ዝኸርዕሉ ዘዕግብ ልእኹቶ ተግባር ምምላሱ ይፍለጥ። እዚ'ውን ንባዕሉ ተቐባልነትን ንምርግጋዕ ሰላም ኣፍሪካ ዘለዎ ተበግሶ ዘርኢ ጭቡጥ ተግባር'ዩ።

መልመዲ - 15

ንዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ብብጉድስ ተወዲብኩም ንሕድሕድ ሕቶ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት ተጠቓቕምኩም (ካብ ቤተ-መጻሕፍቲ፣ ካብ መምህር፣ ካብታሪኽ፣ — መዘተ) ካብ ክልተ ገፅ ዚይበለፀ ፀብግብ ኣቐርቡ።

1. ሰራዊት ኢትዮጵያ ቅድሚ ሕዚ ንምኽባር ሰላም ካብ ዝወፈረሎም ሃገራት ሓደ ምረፀ'ሞ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ምላሽ ዝህብ ዕሑፍ ኣሰናድኡ።
 - ሀ. እዋን እቲ ወፍሪ መዓዝ ከምዝነበረ፤
 - ለ. ዝፈፀሞም ቀንዲ ተግባራት እንታይ እንታይ ከምዝኾኑ።

መጠቻለሊ

ስርዓት ዲሞክራሲ ብዙሓት መሰረታዊ መትከላት አለውዎ። እቶም ቀንዲ ድማ ፖለቲካዊ ስልጣን ንምሓዝ ዝካየድ ነፃ ውድድር፣ ልዕልነት ሕግን ግልፅነትን ተሓታትነትንዮም።

አፈላላይት ምክእኣል ሓቢርካ ንምንባር ዝለዓለ ረብሓ አለዎ። ኣብ ዝኾነ ቦታን ግዘን ወድ ሰብ ኣብ ክሊ ኣፈላላይት ሓድነት ፈጠሩ ብሰላምን ብፍቕርን ሓቢሩ ምንባር ንክክእል ይገብር።

ፌዴራል መንግስቲ ዝፍፅሞም ብዙሓት ተግባራት አለውዎ። እቶም ቀንዲ ንሕገ መንግስቲ ምሕላውን ምክልኻልን፣ ድሕንነት ሃገርን ህዝብን ምሕላው ከምኡ'ውን መከላኸሊ ሓይሊ ፖሊሲ ብፌዴራላዊ መንግስቲ ምውዳብን ምምራሕን ንብሄራዊ ባንኪ ምምሕዳር፣ ገንዘብ ምሕታም፣ ምልቃሕ፣ ሸርፊ ወፃኝን ልውውጥ ገንዘብን ምቁፅፃር፣ ፖሊሲ ርክብ ወፃኢ ምውሳኔ ፣ መጎዓዘ ኣየር፣ ባቡር ባሕሪ፣ ግልጋሎታት ፖስታን ቴሌኮሙኒኬሽንን ምዝርጋሕ፣ ብዛዕባ ናብ ሃገር ምእታውን ካብ ሃገር ምውፃእን፣ ፖለቲካዊ ዕቕባን ዝምልከቱ ጉዳያት ምውሳኔ'ዮም።

ብሄራዊ መንግስታት ክልል ዝፍፅምዎም ብዙሓት ተግባራት አለውዎም። እቶም ቀንዲ ባዕልኻ ንባዕልኻ ንምምሕዳር ዕላማ ዝገበረ ክልላዊ ምምሕዳር መሓውር፣ ልዕልነት ሕገ ዝግሰላሉ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ምህናፅ፣ ሕገ መንግስቲ ክልልን ካልኦት ሕግታትን ምውፃእ፣ ሓይሊ ፖሊሲ እቲ ክልል ምውዳብ፣ ምምራሕ፣ ሰላምን ፀጥታን እቲ ክልል ክሕሎ ምግባርን 'ዮም።

ዲሞክራሲያዊ መንግስቲ ሰለስተ ኣካላት ስልጣን አለውዎ። እዚ ብምኻኑ ድማ ፌዴራል መንግስቲ ኾነ መንግስታት ክልል ኩሎም በብደረጃኦም ኣካላት መውፅኢ ሕገ፣ መፈፀሚ ሕግን ተረጓሚ ሕግን አለውዎም።

ኢትዮጵያ ብትክተሎ ፖሊሲ ርክብ ወፃኢ፣ ሃገራት ኣፍሪካ ካብ ባዕዳዊ መግዛእቲ ነፃ ክወፁ ልዑል ፃዕሪ ካብ ምክያድ ንላዕሊ ኣብ ተግባር ምክባር ሰላም ብንጥፈት ብምስታፍ ልዑል ኣበርክቶ ገይራ'ያ።

አገደስቲ ቃላት

ፌዴራላዊ:- ባዕሎም ንባዕሎም ብዝመሓዳደሩ መንግስታት ክልል ሕብረት ዝተመሓወረ መንግስቲ።

ዴሞክራሲያዊ:- ዝለዓለ ስልጣን መንግስቲ ስልጣን ህዝቢ ዝኾነሉን እቲ ስልጣን ድማ እቲ ህዝቢ ነፃ ኮይኑ ብዝመረጸም ተወክልቱ አቢሉ ኣብ ተግባር ዝውዕል'ዩ።

ሪፐብሊክ:- ብመረፃ ህዝቢ ዝተመስረተ መንግስቲ

ስምምዕነት ፕሮቶኮል:- ኣብ መንጎ ሃገራት ዝግበር ስምምዕነት ትምህርቲ፣ ባህሊ፣ ኢኮኖሚ ... ወዘተ'ዩ።

ሳንሱር:- መልእኽትታት ፅሑፍን ኤሌክትሮኒክስን ቅድሚ ናብ ሕትመት ምቕራብምን ምዝርገሖምን ብመዳይ ፖለቲካን ሞራልን ዘስዕብዎ ፀገም ንክይህሉ ንምፅራይ ዝግበር ቅድመ ምርመራ ወይ ድማ ቁፅፅር'ዩ።

መጠቓለሊ ሕቶታት

1. ነዞም ዝስዕቡ ምሉእ ኣሳባት ብምንባብ ሕድሕድ ኣሳብ ቅኑዕ እንተኾይኑ “ኣቋ” ቅኑዕ እንተዘይኮይኑ “ጌጋ” እናበልኩም መልሲ ሃቡ።

1. ኣብ ስርዓት ዴሞክራሲ ኣብ ስልጣን ዘለዉ መራሕቲ ብመረፃ ክስዓሩ እንተለዉ ብፀጋ ይቕበሉ'ዮም።

2. ኣብ ስርዓት ዴሞክራሲ መሰል ብህይወት ምንባር ብዝኾነ ይኹን ምክንያት ደረት ኣይግበረሉን።

3. ኣብ ስርዓት ዴሞክራሲ ሰባት ንዝደለይዎ ሕጋውን ሰላማውን ዕላማውን ፅላማ ምእካብ ይኸእሉ'ዮም።

4. ምክእኣል ኣፈላላይት እቲ ኣደ ናይቲ ካሊእ ኣረኣእያ ብኸብሪ ምቕባል፣ ምትሕልላይን ምትሕብባርን ንክህሉን ሰላምን ፍቕርን ንክዓሰልን።

5. ፖሊሲ ርክብ ወፃኢ ምውሳኔ፣ ነቲ ፖሊሲ'ውን ምፍፃም፣ ዓለም ለኸ ስምምዓት ምውዕዓልን ምፅዳቕን ተግባር መንግስታት ክልል 'ዩ'፡፡

II. ኣብ ትሕቲ “ሀ” ንዝተዘርዘሩ ኣረጋጎጥ ዝስማዕማዕ ኣብ ትሕቲ “ለ” ካብ ዝተዘርዘሩ ኣረጋጎጥ ብምምራፅ ኣሳምዱ

“ሀ”

“ለ”

- ___ 1. ስርዓት ዲሞክራሲ ዝቐመሉ ዓምዲ፤
- ___ 2. መሰል ብማሕበር ምወዳብ፤
- ___ 3. መሰል ብሰላማዊ መንገዲ ምእካብ
- ___ 4. መሰል ሃይማኖት
- ___ 5. መሰል ዓርሰ ምምሕዳር ብሄራትን ብሄረሰባትን
- ___ 6. ኣሳብ ብነፃ ናይ ምግላፅ መሰል
- ___ 7. ብህይወት ናይ ምንባር መሰል

- ሀ. ልዕልነት ሕጊ
- ለ. ሰብኣዊ መሰል ውልቀ ሰብ
- ሐ. ሰብኣዊ መሰል ጉጅለ
- መ. ዲሞክራሲያዊ መሰል ውልቀ ሰብ
- ረ. ዲሞክራሲያዊ መሰል ጉጅለ

III. ነዞም ዝሰዕቡ ክፍቲ ቦታታት ብቕኑዕ ቃል ወይ ኣረግ መልኡ፡፡

- 1. ቀንዲ መትከላት ስርዓት ዲሞክራሲ _____ ፣ _____ ን _____ ንዮም፡፡
- 2. ሰለስቲኦም ኣካላት ስልጣን መንግስቲ _____ ፣ _____ ን _____ ንዮም፡፡

IV. ነዞም ዝሰዕቡ ሕቶታት ቕኑዕ መልሲ ምረፁ፡፡

1. ሰበሰልጣን ዝውስንዎ ውሳኔ ድልየት ህዝቢ እምበር ናይ ባዕሎም ድልየት ዘንፀባርቑ ክኸውን የብሉን ዝብል መትከል ኣየንኡ'ዩ?

ሀ. ግልፅነት

ለ. ተኣታትነት

ሐ. ልዕልነት ሕጊ

መ. ኩሎም መልሲ'ዮም

2. ስልጣንን ተግባርን ፌዴራል መንግስቲ ዘይኮነ ኣየንኡ 'ዩ?

ሀ. ምሕታም ገንዘብ

ለ. ብሄራዊ ባንክ ምምሕዳር

ሐ. ግልጋሎት ቴሌክሙኒኬሽን ምዝርጋሕ መ. ንክልላት ምምራሕ

3. ምክእኣል ኣፈላላይት ንምንታይ ይረብሕ?

ሀ. ርክብ ሕድሕድ ንምጉልባት

ለ. ብሓባር ኸይንካ ውፅኢታዊ ስራሕ ንምስራሕ፤

ሐ. ኣብ ክለ ኣፈላላይ ሓድነት ፈጠርካ ብሰላም ንምንባር፤

መ. ዘይምቅድዳው ብሰላማዊ መንገዲ ንምፍታሕ፤

ረ. ኩሎም መልሲኹም፡፡

V. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ኣፂር መልሲ ሃብሎም፡፡

1. ኣካላት ስልጣን መንግስቲ ሰለስተ ምኃኖም ረብሕኡ እንታይዩ?

ብኣብነት ኣብርሁ፡፡

2. ተግባራት ፌዴራል መንግስትን መንግስታት ክልልን ኣነፃፅሩ፡፡